

MUTIS: LA HISTÒRIA NATURAL I LA INDEPENDÈNCIA AMERICANA

La majoria de les grans figures de la ciència universal han entrat a formar part de la història i de la memòria col·lectiva. Tanmateix, la memòria és selectiva i la història és farcida de tòpics i obllits. Poques persones cultes no han sentit parlar d'Alexander von Humboldt, gran naturalista de la Il·lustració. Tanmateix, el nostre José Celestino Mutis (Cadis, 1732 - Bogotà, 1808), un referent ineludible de la ciència, la història natural i la cultura americanes, a penes ocupa una ratlla en els llibres d'història ni forma part de la nostra cultura general. Mutis continua sent un referent per a especialistes. Afortunadament, l'exposició *Mutis al natural, ciència i art al Nuevo Reyno de Granada*, que es pot visitar a la sala Thesaurus de la Nau, recupera un dels grans referents de la ciència il·lustrada, un reformador il·lustrat i un dels pares de la independència americana.

«JOSÉ CELESTINO MUTIS ÉS UN DELS GRANS REFERENTS DE LA CIÈNCIA IL·LUSTRADA, UN REFORMADOR I UN DELS PARES DE LA INDEPENDÈNCIA AMERICANA»

Metge i botànic nascut a Cadis el 1732, Mutis va viatjar a Amèrica el 1762 per fer de metge del virrei del Nuevo Reyno de Granada. Immediatament va arrelar al món acadèmic americà: catedràtic de matemàtiques al Colegio del Rosario, de Bogotà, el 1762 fou el primer acadèmic a explicar la física newtoniana i l'astronomia copernicana en unes terres on les censure eclesiàstiques havien posat greus entrebancs a la recepció de la ciència moderna. Poc després, el 1764, Mutis va encetar una llarga relació epistolar amb Carl von Linnæus i la seua xarxa de comunicació internacional en el domini de la botànica, convertint-se en seguidor del sistema lineà de nomenclatura i classificació de les plantes i en un actiu practicant de la botànica. Entre 1766 i 1770 va treballar a les mines de Montuosa per tal d'aportar els seus coneixements a la millora de l'explotació de l'argent, fins que el 1770 va tornar a Bogotà per dedicar-se a l'ensenyament de la medicina i la història natural.

© Museo de la Independencia, Colombia. Casa del Florero

Salvador Rizo Blanco. *Bust encarnat de José Celestino Mutis*, c. 1809. Oli sobre llenç, 104 x 118 cm. El metge i botànic José Celestino Mutis es va convertir en l'impulsor de la ciència moderna en les colònies americanes, on imperava un fort control eclesiàstic.

«LA CIÈNCIA, LA LLIBERTAT I EL PROGRÉS FORMAREN VALORS INSEPARABLES EN LA IDEOLOGIA DELS IL·LUSTRATS COM MUTIS»

© Real Jardín Botánico de Madrid

© Real Jardín Botánico de Madrid

A l'esquerra, dibuix de la *Mutisia clematis* realitzat per Salvador Rizo per a l'expedició botànica al Nuevo Reyno de Granada (1783-1816), un inventari botànic del virregnat realitzat per José Celestino Mutis. La planta va estar batejada així per Carl von Linnaeus en honor a Mutis. A la dreta, plec d'herbari d'una de les plantes recollides per Mutis durant l'expedició, la quina (*Ladenbergia magnifolia*). Mutis va dedicar nombrosos estudis a les propietats medicinals d'aquesta planta.

Després de dur a terme una ambiciosa expedició botànica, en l'última dècada del segle va dedicar nombrosos estudis al gènere *Cinchona* i a les aplicacions medicinals de la quina, un assumpte que li va dur polèmiques amb altres naturalistes espanyols, com Hipólito Ruiz i José Pavón. Mutis va distingir tres varietats que no tenien aplicació medicinal i una altra que sí que en tenia, de manera que va haver de treballar intensament per establir les característiques de la varietat d'ús medicinal, atesa la gran demanda de quina com a medicament. Sempre implicat en les novetats científiques, Mutis va dur a terme també una intensa campanya de difusió de les tècniques de vacunació iniciades pel metge anglès Edward Jenner, que havien estat rebutjades per estaments científicomedics conservadors a Espanya. Mutis es mostrava favorable a les noves aportacions de la ciència, com una eina de progrés intel·lectual.

Lloat per Alexander von Humboldt, el naturalista alemany va confessar que no havia vist mai una biblioteca botànica tan impressionant com la de Mutis,

a excepció de la de Joseph Banks a Londres. Gràcies al seu prestigi, Mutis esdevingué una figura clau de la intel·lectualitat criolla a Nueva Granada. Fou l'impulsor de la ciència moderna en contra de les censures tradicionals dels estaments religiosos i va crear una ampla escola de deixebles que foren els veritables impulsors de la independència del virregnat. Fortament arrelat en els valors de la Il·lustració, Mutis va contribuir a la fundació de la Sociedad Patriótica de Bogotá, i un selecte grup dels seus deixebles i naturalistes que l'acompanyaren a les expedicions botàniques estigué implicat en la conspiració de 1794 i en la revolució de 1810. Mutis va esdevenir una icona per als defensors de la llibertat i la independència de les colònies. La ciència, la llibertat i el progrés formaren valors inseparables en la ideologia dels il·lustrats com Mutis. És per això que s'ha convertit en un referent del projecte alliberador de la independència americana.

JOSEP LLUÍS BARONA

Catedràtic d'Història de la Ciència. Universitat de València